

LICHAMELIJKE opvoeding

MAGAZINE

Extra
artikel

Dit bonusartikel hoort bij *Lichamelijke Opvoeding Magazine* 4 van mei 2018

En verder

Risicovol spelen als uitdaging

Wat vertrouw je kinderen toe in lessen bewegingsonderwijs op de basisschool? En hoeveel ruimte krijg je van de schoolleiding – en van de ouders – om kinderen zelf te laten ervaren wat ze wel en niet durven? In een samenleving die risico's zoveel mogelijk wil uitsluiten en waar het aansprakelijk stellen een automatisme lijkt te zijn, zijn dat interessante vragen voor de vakleerkrachten in het bewegingsonderwijs. Zo ook voor Judith Stolwijk die zich er in haar masterstudie “Physical Education and Sport Pedagogy” (Calo Windesheim) stevig in heeft verdiept. Het onderwerp is ‘hot’: Judith reist door het hele land en geeft workshops en lezingen. Ze schrijft erover of wordt geciteerd.¹

Tijd voor een interview met haar en haar begeleider uit de opleiding. Welke uitdagende perspectieven rondom risicovolle beweegsituaties spelen volgens hen een rol?

Door Cors van der Brink en Corina van Doodewaard

De uitdaging

Stolwijk studeerde in de jaren negentig af aan de ALO in Groningen waarna ze doorstudeerde op de PABO. In haar werk als groepsleerkracht had ze enkele jaren geen lessen bewegingsonderwijs meer gegeven. Toen dat moment weer aanbrak was ze verbaasd. ‘Ik had bij mijn eerste les de hele zaal met – naar mijn smaak – uitdagende situaties ingericht. De kinderen kwamen binnen, maar bleven staan kijken. Door in gesprek te gaan met de kinderen kwam ik erachter dat ze helemaal niet wisten wat ze ermee konden doen. Enkelen zeiden ook dat ze

het niet durfden. Toen dacht ik: over die aarzelingen wil ik meer weten. Zit dit alleen in deze groep, of zien we het elders ook?’

Kleinpaste: ‘De methodes die groepsleerkrachten gebruiken als ze bewegingsonderwijs geven is veelal weinig uitdagend. Dat krijgen we hier althans vaak te horen. Daarbij speelt ook de vraag: hoe uitdagend wil of durf ik het te maken voor de kinderen. Ik maakte laatst mee dat een groepsleerkracht met 32 kinderen bij één wandrek stond, omdat ze dacht dat ze de kinderen dan zo nodig zou kunnen opvangen. Ze durfde hen niet zelfstandig

omhoog te laten klimmen, omdat dat niet te beveiligen zou zijn.'

'Ook bij de inrichting van de openbare ruimte is alles gestructureerd. Wij speelden vroeger op braakliggende landjes of op bouwterreinen. Waar is dat nog mogelijk? Nu spelen kinderen op Cruyff courts en staan er overal wipkippen op rubberen tegels.'

Stolwijk: 'De urgentie om verder na te denken over wat dat voor kinderen betekent, onderkennen we nog niet zo lang. Er is een angstcultuur ontstaan, maar wat missen kinderen daardoor en wat heeft dat voor gevolgen op latere leeftijd?'

Ontregelen

Een van de belangrijkste oorzaken voor deze ontwikkeling is de angst voor aansprakelijkheid en de claimcultuur, die vanuit de VS overgewaaid lijkt te zijn naar Europa, zo meent Stolwijk. 'Ik heb op mijn eigen school geprobeerd mijn collega's mee te nemen op de weg die ik wilde gaan. Ik nam hen mee de gymzaal in, met de opdracht hun eigen uitdagingen op te

zoeken. Binnen tien minuten had een van hen haar kuitbeen gebroken. Heel triest en pijnlijk natuurlijk, maar de reactie was wel: dit doen we nooit meer. Terwijl degene die het was overkomen zichzelf verstart had. Maar de reactie in het onderwijs is: er gebeurt een incident, we plakken er een regel op en hebben het risico afgedekt. En we denken niet meer aan het feit dat kinderen juist moeten ervaren hoe het is om net iets verder te gaan dan ze denken dat ze kunnen.'

Stolwijk probeert ook de ouders mee te nemen in haar manier van denken. 'Het is een vast onderdeel op een van de eerste ouderavonden. Ik vertel dat binnen de lessen bewegingsonderwijs het accent regelmatig ligt op het verkennen en verleggen van de fysieke grenzen. Dit gebeurt door het aanbieden van risicovolle beweegsituaties. En ik leg uit waarom het zo belangrijk is voor kinderen om risico's te leren inschatten om op die manier een gezonde risicocompetentie te ontwikkelen. Als je een goed gefundeerd verhaal hebt, krijg je nog maar weinig kritische vragen.'

Kleinpaste: 'We zijn sterk geneigd in scenario's te denken – en dat vooral in doemscenario's. Stel je voor dat gebeurt waar we bang voor zijn? Dat doen we dus maar niet. We snoeien bomen tot twee meter hoogte om te voorkomen dat kinderen erin klimmen. Maar daarmee onthoud je kinderen wel een belangrijk stuk van hun ontwikkeling.'

Grenzen verleggen

Maar toch: is het vreemd dat ouders, of de schoolleiding, zich afvragen waar de grenzen liggen bij het nemen van risico's? Stolwijk: 'Natuurlijk niet. Het gaat ook om een realistische methodische opbouw: je gaat eerst dit doen, ook om te kunnen zien: dat moet ik nog niet doen, want daar ben ik nog niet aan toe.'

Kleinpaste: 'Het is de professionaliteit van de vakleerkracht om dat goed in te schatten. Samen bewegen brengt altijd risico's met zich mee, het gaat om aanvaardbare risico's. De veiligheid staat voorop, maar het mag en moet wel uitdagend zijn. Dat is de zoektocht.'

Stolwijk: 'En het is ook je taak om goed in te schatten wat een kind wel of (nog) niet kan. Je hebt in een groep of klas altijd te maken met onderlinge verschillen. Dan kun je ze aanmoedigen om toe te werken naar datgene wat ze eigenlijk het liefst zouden willen.'

Kleinpaste: 'Als je met een bank en een wandrek een glijbaan maakt, kun je heel goed differentiëren. Als kinderen zittend willen glijden, is dat goed. Maar ze kunnen ook op hun hurken of staand naar beneden. Daarin moet je kinderen begeleiden, maar als ze iets doen wat ze lastig vinden, zijn de spanning én de opluchting prachtig.'

Stolwijk: 'Die ervaring: "Ik dacht dat ik het niet kon, maar ik heb het wel gedaan!", is heel waardevol.'

Relatie centraal

Het is belangrijk om de kinderen en de groep goed te kennen, stelt Stolwijk. Ze vindt zelf de combinatie groepsleerkracht en vakdocent ideaal. 'Maar die relatie ontstaat ook als een vakleerkracht een groep meerdere jaren heeft: dan weet hij of zij ook hoe het kind leert en beweegt en hoe het in de groep staat. Kinderen moeten los van wat anderen zeggen doen waar ze aan toe zijn en ook kunnen zeggen wat ze nog niet durven. Je moet kinderen niet alleen uitdagen, maar ook remmen door hen goed te laten inschatten wat ze denken te gaan doen. Dat moet je bespreekbaar maken in een groep.'

Aanvaarden van verantwoordelijkheid

Stolwijk en Kleinpaste hebben het over risicovolle beweegsituaties, maar beseffen ook dat ze die term misschien beter niet kunnen gebruiken. Dat heeft alles te maken met de claimcultuur. Vanuit een juridisch oogpunt heeft ook een 'aanvaardbaar risico' een negatieve connotatie. Positiever is als je het geheel beschrijft als het leren kennen en verleggen van fysieke grenzen.

Kleinpaste: 'Als er in de gymzaal iets gebeurt, word je in principe als docent aansprakelijk gesteld. Jij moet bewijzen dat je zo hebt gehandeld dat het veilig was. Je hebt de verplichting om veilige oefensituaties te creëren en dat is terecht. Maar er kan veel meer dan er nu gebeurt.'

Stolwijk: 'Voor mijn onderzoek heb ik tien vakleerkrachten geïnterviewd, waarvan er twee een ernstig ongeluk hebben meegemaakt. Dat kan een traumatische ervaring zijn, waardoor je sommige activiteiten nooit meer wilt aanbieden. Dat betekent dan wel dat al zijn of haar leerlingen nooit meer kennis hebben kunnen maken met die bewegingssituatie. Hoe gaan we daar mee om?'

Kleinpaste: 'Daarbij is het ook belangrijk dat je je gesteund weet door je organisatie. Bij mijn allereerste les die ik als vakdocent gaf, brak een van de leerlingen zijn been. Dat is door de school keurig opgevangen, ook via een gesprek met de ouders. Tegenwoordig heb je mondige ouders en scholen die bang zijn voor hun goede naam. De incidenten gaan rond op social media, maar niet de positieve effecten van uitdagend bewegingsonderwijs.'

Een kriebel in je buik

Stolwijk: 'Nieuw-Zeeland kent een nationale verzekering voor scholen. Ouders kunnen de school niet aanklagen.'

Referenties

(*) Een documentaire over een "no rules school" is hier te zien:

<https://www.youtube.com/watch?v=qG2MhjBOSLQ&sns=em>. Het thema komt ook aan de orde in een documentaire over een Deens natuur-kinderdagverblijf:

<https://www.youtube.com/watch?v=Jkij9dJfcw&sns=em>

Dat biedt veel meer bewegingsruimte voor leerkrachten. Dat zie je bijvoorbeeld bij de Nieuw-Zeelandse "no rules school", waar kinderen veel vrijheid krijgen en leerkrachten alleen ingrijpen als de veiligheid in gevaar komt (*). Bij onderzoek is aangetoond dat er minder ongelukken plaatsvinden en kinderen minder pestgedrag tonen.'

'Er zijn aanwijzingen dat het goed kunnen inschatten van je fysieke grenzen en het leren verleggen ervan een positief effect heeft op je cognitieve vaardigheden. Al wel bewezen is dat het weghouden bij die grenzen een voedingsbodem is voor irreële angsten en onzekerheid. Ik vind dat wij als professionals een taak hebben om de waarde van het verkennen van fysieke grenzen verkennen duidelijk te maken.'

Kleinpaste: 'Daarvoor is het nodig dat er vertrouwen is in de professionaliteit van de vakleerkracht, zonder die te ondermijnen door een enkel incident. Bij sport en andere vormen van vrijetijdsbesteding vinden we het heel normaal dat mensen geblesseerd kunnen raken.' Stolwijk verwijst naar onderzoek van Sandseter (**) als ze tot slot toelicht: 'Risicovol bewegen moet je een kriebel in de buik geven en je hartslag doen verhogen. Hoogte, snelheid, gevaarlijke omgeving, gevaarlijke materialen, uit het zicht spelen en stoeien., noemt Stolwijk als kenmerken. 'Tijdens gastcolleges op opleidingsscholen, waaronder de ALO wil ik graag met studenten gaan nadenken over arrangementen die aan die kenmerken voldoen', zo is haar voornemen.

TED-talk van Takaharu Tezuka. The best kindergarten you've ever seen:

<http://t.ted.com/zS7vdQL>

Over een Japans kinderdagverblijf zonder muren gaat deze lezing:

<https://www.youtube.com/watch?v=qGCckdXVsmI&sns=em>

(**) Meer informatie over het onderzoek van Ellen Beate Hansen Sandseter is hier te vinden:

<https://ellenbeatehansensandseter.com/>

Foto's Corina van Doodewaard

Contact: CL.van.Doodewaard@windesheim.nl>

ⁱ Bijvoorbeeld in het februarinummer 2018 van: "Wereld van het jonge kind" :

<http://www.hjk-online.nl/deze-maand-in-hjk/in-de-nieuwe-hjk/bewegingslessen-met-uitdaging/> en in het Dagblad van het Noorden: <http://www.dvhn.nl/extra/Opinie-Kinderen-moeten-risico's-leren-nemen-22401989.html>

Kernwoorden: risico-vol bewegen, pedagogische bekwaamheid